

บทที่ ๔

เปรียบเทียบวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา

กับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

พระพุทธองค์ทรงใช้พุทธวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิธีการที่สืบทอดกันมายาวนาน จนเป็นพื้นฐานที่สำคัญของโครงสร้างของจิตใจนั้น นับเป็นประเด็นสำคัญที่จะละเอียดเสียมิได้ การใช้วิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย จึงเป็นการเข้าถึงโครงสร้างทางกายและทางจิตใจได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าบางครั้งคนสมัยใหม่จะมองว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องงมงายไร้สาระ แต่หากสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้ถูกต้องแล้วเกิดประโยชน์ต่อผู้ป่วยก็น่าจะเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้ามเลยทีเดียว ทางผู้ศึกษาจึงได้วางกรอบของการเปรียบเทียบที่มีความเหมือนหรือความต่างกันอย่างไรบ้างในด้านต่าง ๆ โดยผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นการเปรียบเทียบตามหัวข้อ ที่เกี่ยวข้องโดยมีประเด็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

๔.๑. เปรียบเทียบความรู้วิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

ทรงสนความเข้าใจเรื่องวิธีการดูแลผู้ป่วย บุคคลทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้มีโรคทางใจ เบียดเบียนตลอดเวลา ส่วนโรคทางกาย พระพุทธองค์ก็ตรัสว่า ร่างกายก็เป็นรังแห่งโรคที่ต้องดูแลเอาใจใส่ตลอดเวลา สำหรับโรคทางกายนั้นนานๆ อาจจะเป็นครั้งก็ได้ แต่โรคทางใจถูกเบียดเบียนอยู่ตลอดเวลาหรืออาจกล่าวว่าเป็นได้ง่ายกว่าโรคทางกายเท่านั้น ทางด้านร่างกาย ถือเป็นกิจวัตรประจำวันของมนุษย์ทุกคน ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติด้วยตนเองในขณะที่มีสุขภาพดี ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ แต่เมื่อเจ็บป่วย กิจวัตรประจำวันดังกล่าวจะหยุดชะงักลงไป และความต้านทานเชื้อโรคน้อยลง ฉะนั้นการดูแลทางร่างกายเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และจำจะต้องดูแลรักษาให้หายและมีสุขภาพที่ดี จากการศึกษาเรื่องความรู้วิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ทั้งสองแนวทาง มีประเด็นที่จะต้องนำมาเปรียบเทียบถึงความเหมือนความต่าง ตามที่ผู้วิจัยวางหัวข้อไว้ในตารางดังต่อไปนี้ คือ

ตารางที่ ๔.๑ เปรียบเทียบความรู้ วิธีการดูแลผู้ป่วย

ความรู้วิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา	ความรู้วิธีการดูแลผู้ป่วยตามหลักภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย
๑.บิณฑบาตเลี้ยงชีพ	๑.ดูแลสุขภาพของตนเองเพื่อความอยู่รอด
๒.ปิดกวางไปไม้เพื่อทำความสะอาด	๒.มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในการดำรงชีวิต
๓.นั่งสมาธิภาวนา เจริญกรรมฐาน	๓.ศึกษาภูมิปัญญา และขนบธรรมเนียมประเพณี
๔.ไหว้พระ สวดมนต์	๔.ความเชื่อถือทางไสยศาสตร์

๕.ฝึกอบรมให้มีสติ รู้ตามความเป็นจริง	๕.ใช้สมุนไพรในการรักษา
๖.ดูแลรักษาร่างกายและจิตใจ อย่างสม่ำเสมอ	๖.มีการวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยนิยม

สรุปได้ว่า ความรู้ของวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ชี้ให้เห็นถึงความเหมือนความต่างอย่างชัดเจนของทั้งสองวิธี คือ

๑.) ด้านเหมือนบิณฑบาตรเลี้ยงชีพ^๑ ดูแลรักษาร่างกายและจิตใจ อย่างสม่ำเสมอ กับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยต้องดูแลสุขภาพของตนเพื่อความอยู่รอด และมีความรู้ ความเข้าใจในการดำรงชีวิต

๒) ด้านความแตกต่าง คือ ปัดกวาดไปไม้เพื่อทำความสะอาด นั่งสมาธิภาวนา เจริญกรรมฐาน ให้อหิวระ สวดมนต์ ฝึกอบรมให้มีสติ รู้ตามความเป็นจริง^๒ ส่วนศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อถือทางไสยศาสตร์^๓ ใช้สมุนไพรในการรักษา และมีการวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยนิยม

๔.๒. เปรียบเทียบความหมายของวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

จากการศึกษาในเรื่องในด้านความหมายของวิธีการดูแลผู้ป่วยของทั้งวิธีการดูแลตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ผู้วิจัยมีประเด็นที่จะต้องนำมาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความเหมือนความต่างกันอย่างชัดเจนตามตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ ๔.๒ เปรียบเทียบความหมาย

ความหมายวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา	ความหมายวิธีการดูแลผู้ป่วยในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย
๑.การดูแลผู้ป่วย	๑.การดูแลรักษาผู้ป่วย
๒.ปรนนิบัติ	๒.เป็นการปฏิบัติกิจกรรมที่บุคคลทำด้วยตนเอง
๓.ผู้ปฏิบัติ	๓.การบำบัดรักษาโรค
๔.ผู้พยาบาลไข้	๔.การประกอบพิธีกรรม
๕.ผู้ดูแลผู้ป่วย	๕.การใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมาจากรุ่นสู่รุ่น
	๕.กระบวนการปรับแผนเพื่อดำเนินชีวิต
	๖.ความรู้ความสามารถที่ชาวบ้านส่งสมกันมา

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๒ – ๒๒๓/๑๘๐ – ๑๘๑.

^๒ อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๖๒/๒๕๐.

^๓ กิ่งแก้ว เกษโกวิท (และคณะ), "หมอพื้นบ้านและการดูแลสุขภาพตนเองของชาวบ้านอีสาน", รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖), ม.ป.ป.

สรุปจากการเปรียบเทียบความหมายของสองวิธีจะทำให้เห็นทั้งสองแนวทางเด่นชัด คือ

๑) ด้านเหมือน ผู้ดูแลผู้ป่วย การดูแลผู้ป่วย การดูแลรักษาผู้ป่วย^๔ ประณินบัติ ผู้อุปฐาก ผู้พยาบาลไข้ การบำบัดรักษาโรค^๕

๒) ด้านความแตกต่าง คือเป็นการปฏิบัติกิจกรรมที่บุคคลทำด้วยตนเอง การประกอบพิธีกรรม^๖ การใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมาจากรุ่นสู่รุ่น^๗ กระบวนการปรับแผนเพื่อดำเนินชีวิต^๘ และความรู้ความสามารถที่ชาวบ้านสั่งสมกันมาในท้องถิ่นของตน^๙

๔.๓. เปรียบเทียบด้านองค์ประกอบของวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา กับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

จากการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ยกประเด็นการเปรียบเทียบด้านองค์ประกอบของวิธีการดูแลผู้ป่วย เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนความต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้สร้างตารางขึ้น เพื่อเป็นการยืนยันให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้นกว่าเดิม ดังต่อไปนี้ คือ.

ตารางที่ ๔.๓ เปรียบเทียบด้านองค์ประกอบ

องค์ประกอบวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา	องค์ประกอบวิธีการดูแลผู้ป่วยในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย
๑.ผู้ป่วย ผู้มีความเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากโรคภัยไข้เจ็บ หรือความผิดปกติจากทางกายและทางใจ	๑.หมอ มียาดี รักษาดี พุดจาดี แจกแจก رایละเอียดให้คนไข้เข้าใจ
๒.ความเจ็บป่วย อวัยวะในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ไม่ทำหน้าที่ตามปกติ ทั้งทางด้าน จิตใจ อารมณ์ และสังคม	๒.คนไข้ ให้ความร่วมมือในการรักษา รับประทานยาตามหมอสั่ง และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด มีความอดทนสูง เป็นต้น
๓.พยาบาลหรือผู้ดูแล ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ ประณินบัติ หรืออุปัชฌาย์ อุปฐาก	๓.ญาติ ต้องอยู่ใกล้ชิด ให้กำลังใจ ไม่ทอดทิ้งคนไข้

^๔ พันเอกหญิง อุทัยวรรณ, พงษ์บริบูรณ์ “การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาไทย”, วารสารพยาบาลตำรวจ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗), ๔.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๕ /๓๖๖ / ๒๔๑.

^๖ สมพร ภูติยานันต์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแพทย์แผนไทย, (กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาตำราสถาบันการแพทย์แผนไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐-๕๑.

^๗ สมพร ภูติยานันต์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแพทย์แผนไทย, อ้างแล้ว, หน้า ๕๐-๕๑.

^๘ ประภากร แก้ววรรณ และคณะ, การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นปลาร้าข้ามปี บ้านหนองบัวน้อย ตำบลหนองสระปลา อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี, บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มข. ๒๒, ๓ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗), หน้า ๒๒.

^๙ กิตติพร ศิริสูตร, “การนำภูมิปัญญาของชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช ๒๕๒๑ ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรสังกัดสำนักงานการศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๐.

^{๑๐} ยิ่งยง เทาประเสริฐ และธรรมา อ่อนชมจันทร์, ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้านต่อการดูแลสุขภาพ กรณีศึกษา: การรักษากระดูกหักของหมอเมือง และการดูแลครรภ์ของชาวอาข่า จังหวัดเชียงราย, (เชียงราย: สำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๓๗), หน้า ๒.

สรุปจากการเปรียบเทียบองค์ประกอบวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา กับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย โดยสามารถทำให้เห็นภาพชัดเจน คือผู้ป่วยกับหมอหรือคนไข้กับผู้ดูแล ผู้วิจัย จึงได้ชี้ให้เห็นถึงความเหมือนความต่างกันโดยยกมาจากตารางข้างบนนี้

๑) ด้านเหมือนผู้ป่วย ความเจ็บป่วย คนไข้

๒) ด้านความแตกต่าง คือ พยาบาลหรือผู้ดูแล และหมอ

๔.๔. เปรียบเทียบชื่อโรคและการรักษาของวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา กับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

ในปัจจุบันมีการผสมผสานระหว่างแนวคิดทั้งสอง ความเชื่อ ทัศนคติของวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา กับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ทั้งสองระบบไว้ด้วยกัน ซึ่งสามารถเข้าใจได้จากประวัติความเป็นมาพื้นฐานแนวคิดปรัชญา รวมทั้งลักษณะและรูปแบบการแพทย์ทั้งสองระบบ ผู้วิจัยจะขอยกความเหมือนความต่างโดยเฉพาะชื่อโรคชื่อโรคต่าง ๆ ของวิธีการดูแลผู้ป่วยดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ เปรียบเทียบชื่อโรคและการรักษา

ชื่อโรคในพระพุทธศาสนา	ชื่อโรคในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย
โรคตา โรคหู โรคจมูก โรคลิ้น โรคกาย โรคศีรษะ โรคใบหู โรคลิ้น โรคโอ โรคหืด โรคไข้หวัด โรคไข้ทรพิษ โรคไข้เชื่องซึม โรคท้อง โรคลงแดง โรคจุกเสียด โรคลงราก โรคเรื้อน โรคกลาก โรคมองคร่อ โรคลมบ้าหมู โรคหิดเปื่อย โรคหิดด้าน โรคคุดทะราด โรคหูด โรคละอองบวม โรคอาเจียนโรหิต โรคเบาหวาน โรคเริม โรคพุพอง โรคริดสีดวง ^{๑๑} โรคอหิวาตกโรค ^{๑๒} โรคหนองที่เท้า ^{๑๓} โรคหิด โรคตุ่ม โรคกลิ่นตัวแรง โรคอมนุชย์เข้าสิง ^{๑๔} โรคลม โรคลมขัดยอกตามข้อ โรคเท้าแตก เนื้องอก แผลไม่งอก ^{๑๕} โรคพิษงู โรคโดนยาแฝด โรคท้องผูก โรคผอมเหลือง โรคผดผื่นคัน ^{๑๖} โรคลมในท้อง ^{๑๗} โรคร้อนในกาย โรคเนื้องอกในลำไส้ ^{๑๘} โรคฝี โรคปอด โรคเรื้อรัง โรค	โรคซาง โรคด้านขโมย โรคฝีในตับ โรคริดสีดวงทวาร โรคกระเพาะอาหาร โรคลมป่วง โรคไส้เลื่อน โรคเจ็บคอ โรคริดสีดวงจมูก โรคหอบหืด โรคคุมกำเนิด โรคต่อมลูกหมากโต โรคนิ้ว โรคมดลูกเป็นแผล โรคเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ โรคหนองใน โรคกลาก โรคเกลื้อน โรคไข้ทรพิษ โรคถูกพิษ โรคบวม โรคฟกช้ำ โรคเริม โรคงูสวัด โรคอีสุกอีใส โรคไข้เลือดออก โรคคางทูม โรคกระษัย โรคไข้เด็ก โรคไข้ทับทิม โรคไข้ผื่นน้ำ ร้อนไข้ร้อนใน โรคปวดเมื่อย โรคเคล็ดคัดยอก โรคประสาท โรคเลือด โรคเหน็บชา โรคอ่อนเพลีย โรคอัมพาต โรคอัมพฤกษ์ โรคอัมพาต โรคกระดูกหัก แตก ร้าว โรคไขมันในเส้นเลือด โรคความดันโลหิตสูง งูกัด โรคดีซ่าน

^{๑๑} อ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๐/๑๒๙-๑๓๑.

^{๑๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๐/๑๕๕.

^{๑๓} วิ. ม. (ไทย) ๕/๒๔๙/๑๘.

^{๑๔} วิ. ม. (ไทย) ๕/๒๖๔/๔๘-๔๙.

^{๑๕} วิ. ม. (ไทย) ๕/๒๖๕-๒๖๗/๕๐-๖๐.

^{๑๖} วิ. ม. (ไทย) ๕/๒๖๘/๖๐-๖๒.

^{๑๗} วิ. ม. (ไทย) ๕/๒๗๓/๖๙.

^{๑๘} วิ. ม. (ไทย) ๕/๓๓๓/๑๘๙-๑๙๐.

ท้องร่วง ^{๑๙} โรคพันธุกรรม ^{๒๐} โรคออสเก ^{๒๑} โรค อัมพาต ^{๒๒}	โรคเบาหวาน โรคปวดตามข้อ โรคไมเกรน โรคเส้น เลือดหัวใจตีบ
--	--

เปรียบเทียบความเหมือน

โรคเรื้อรังหรือโรคภัยประกอบด้วยโทษมาก ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่าโรคนี้เกิดจากรับประทานอาหารที่ประณีตหรือรับประทานอาหารมากเกินไป แล้วไม่ได้ออกกำลังกายทำให้ร่างกายสะสมด้วยโทษหรือสิ่งอันเป็นพิษทำให้เกิดโรคหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง มีภิกษุรูปหนึ่งที่เป็นโรคนี้นำให้ผดผื่นคันขึ้นตามตัว (โรคตีซ่าน) ทำให้อาหารบ่อร่างกายไม่แข็งแรง ท่านรักษาด้วยการดื่มยาถ่าย เพราะการถ่ายจะทำให้ขับของเสียออกทางอุจจาระที่ทำให้เกิดพิษ เมื่อพิษออกหมดค่อยทานอาหารที่อ่อน ๆ เป็นน้ำข้าวใส น้ำต้มกล้วยที่ไม่ขึ้น หรือน้ำต้มกล้วยที่ขึ้นนิดหน่อย ต่อมาจึงค่อยฉนเนื้อต้ม ทำให้การอาพาธดีขึ้น

ในทางพระพุทธศาสนา ท่านรักษาด้วยการดื่มยาถ่าย เพราะการถ่ายจะทำให้ขับของเสียออกทางอุจจาระที่ทำให้เกิดพิษ เมื่อพิษออกหมดค่อยทานอาหารที่อ่อน ๆ เป็นน้ำข้าวใส น้ำต้มกล้วยที่ไม่ขึ้น หรือน้ำต้มกล้วยที่ขึ้นนิดหน่อย ต่อมาจึงค่อยฉนเนื้อต้ม ทำให้การอาพาธดีขึ้น

ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย โรคตีซ่าน ท่านใช้สมุนไพรรักษา คือขมิ้นเครือ (ขมิ้นฤาษี), มะแว้งต้น, มะอึก, หญ้าไต้ใบ

สรุปชื่อโรคต่าง ๆ ของวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย จะมีความแตกต่างและความเหมือนกันอยู่บ้าง ส่วนใหญ่แล้วเป็นโรคที่เกิดขึ้นทางกายเหมือนกัน และมีวิธีการรักษาโดยการใช้อาหารและสมุนไพรเหมือนกันดังตัวอย่างที่ยกมา คือเป็นการรักษาโดยวิธีธรรมชาติ

๔.๕ เปรียบเทียบสมุฏฐานของการเกิดโรคของวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

สาเหตุการเกิดโรคในทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนั้น ล้วนมีเหตุปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยกันทั้งสิ้น จะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ผู้วิจัยได้วิเคราะห์นำเสนอ ดังนี้

^{๑๙}วิ. ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๙-๒๔๑.

^{๒๐}ม. ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๘/๔๕๔-๔๕๕.

^{๒๑}ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๘-๙/๘-๙., ส. ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๔/๑๔๕-๑๔๖.

^{๒๒}วิ. ม. (ไทย) ๔/๑๑๙/๑๘๔-๑๘๗.

ตารางที่ ๔.๕ เปรียบเทียบสมุฏฐานการเกิดโรค

สมุฏฐานของการเกิดโรคในพระพุทธศาสนา	สมุฏฐานของการเกิดโรคในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย
อาจเกิดจากสาเหตุปัจจัยภายนอกหรือภายในก็ได้ ในทางพระพุทธศาสนาได้ อธิบายว่า กรรมเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยขึ้นได้ มีสาเหตุ ๒ ประการ คืออดีตกรรมสืบเนื่องมาจาก ผลกรรมที่กระทำในอดีตส่งผล และปัจจุบันกรรม คือการกระทำต่าง ๆ ในปัจจุบันซึ่งเป็นผลและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ^{๒๓}	เกิดจากอิทธิพลปัจจัยภายใน คือสิ่งมีชีวิตที่เกิดมาประกอบด้วยธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งอยู่ในภาวะที่เกี่ยวข้องกันและอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลต่าง ๆ ในช่วงรอยต่อของฤดูกาล จะมีผลทำให้ร่างกายเสียสมดุลในการปรับตัว อายุเปลี่ยนแปลงไปตามวัย รวมถึงสิ่งแวดล้อมย่อมมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่และสุขภาพ

เปรียบเทียบความเหมือน และความต่าง

ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึง สาเหตุว่าอาจเกิดจากปัจจัยภายนอกหรือภายในก็ได้ในพระพุทธศาสนา พูดถึงปัจจุบันกรรม คือการกระทำต่าง ๆ ในปัจจุบันซึ่งเป็นผลและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

ในทางการแพทย์แผนไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากอิทธิพลปัจจัยภายใน คือ สิ่งมีชีวิตที่เกิดมาประกอบด้วยธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งอยู่ในภาวะที่เกี่ยวข้องกันและอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลต่าง ๆ อายุและสิ่งแวดล้อม

สาเหตุการเกิดโรคของทั้งสองวิธีนั้นใกล้เคียงกัน มีเพียงสาเหตุเดียว ที่มีกล่าวเฉพาะในพระพุทธศาสนา คือสาเหตุของโรคที่เกิดจากผลกรรม

สรุปสาเหตุการเกิดโรคของทั้งสองแนวคิดนั้น มีความเหมือนและความแตกต่างอยู่ กล่าวคือในทางพระพุทธศาสนานั้นกล่าวถึงกรรม ซึ่งเป็นสาเหตุในอดีตและการกระทำในปัจจุบันส่วนทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย กล่าวถึงสาเหตุการเกิดโรคไว้ว่ามีทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

๔.๖ เปรียบเทียบด้านการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

การดูแลผู้ป่วยในทางพระพุทธศาสนาและการดูแลแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย มีความเหมือนและความต่างกันอยู่ในหลายประเด็น และหัวข้อสุดท้ายนี้ ผู้วิจัยจะได้เปรียบเทียบการดูแลผู้ป่วยในทางพระพุทธศาสนาและการดูแลแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ในด้านการบรรเทาโรคด้วยธรรม โอสธ การใช้พุทธานุภาพ การทำความสะอาดของร่างกาย การบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย การดูแลเรื่องที่พักอาศัยและสิ่งแวดล้อม และการดูแลด้วยสมุนไพร ซึ่งมีลำดับดังต่อไปนี้

^{๒๓} พระครูประสิทธิ์กิตติสาร (จำลอง กิตติสารโร / นิติธรรม), "การศึกษาเชิงเปรียบเทียบแนวคิดวิธีการรักษาสุขภาพจากพระไตรปิฎกกับแนวคิดวิธีการรักษาสุขภาพของแพทย์แผนไทยโดยพระสงฆ์", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕). หน้า ๒๕.

๔.๖.๑ เปรียบเทียบด้านการบรรเทาโรคด้วยธรรมโอสถ

การดูแลสุขภาพโดยธรรมโอสถ เพื่อให้จิตใจผ่องแผ้ว เบิกบานนั้นมีอยู่มากมายหลายวิธี แต่ละวิธีก็เหมาะกับแต่ละคนแตกต่างกันไป วิธีหนึ่งอาจใช้กับคนหนึ่งได้ผล แต่อีกคนไม่ได้ผลเลยก็มี ซึ่งการดูแลสุขภาพผู้ป่วยในทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยซึ่งมีรายละเอียดดังตารางดังนี้

ตารางที่ ๔.๖.๑ เปรียบเทียบด้านการบรรเทาโรคด้วยธรรมโอสถ

การบรรเทาโรคด้วยธรรมโอสถตามแนวทางพระพุทธศาสนา	การบรรเทาโรคด้วยธรรมโอสถในภูมิปัญญาท้องถิ่น
๑. พระธรรมโอสถที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ได้แก่ สัณญา ๑๐ ประการ โพชฌงค์ ๗ ประการ ขันธ ๕ พรหมวิหาร ๔ หลักไตรลักษณ์ เป็นต้น ต่อไปพระองค์ก็ทรงแนะนำให้ทำ สมาธิบำบัต การเดินจงกรม การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การฟังธรรม การพิจารณาธรรม การปฏิบัติตามธรรม เป็นต้น	๑. การดูแลสุขภาพจิต โดยการนั่งสมาธิ เดินจงกลม และการสวดมนต์ เพื่อเป็นการฝึกจิต พัฒนาจิต ทำให้จิตสงบ จิตมีความเข้มแข็ง มีพลังเกิดปัญญา ย่อมเลือกมีพฤติกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพที่ไม่ตามใจตนเอง ด้วยกิเลสและความอยากคือตัณหา

เปรียบเทียบความเหมือน

ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึง หลักธรรมที่มีความหมายลึกซึ้ง เช่นพระพุทธองค์ทรงสาธยายถึงอานุภาพของโพชฌงค์ ๗ ประการ แล้วสามารถรักษา พระมหากัสสปะ และพระมหาโมคคัลลานะให้หายจากอาพาธรุนแรงได้ เป็นการพยาบาลผู้ป่วยทางด้านจิตใจ เป็นต้น

ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย กล่าวถึง การดูแลสุขภาพจิต โดยการนั่งสมาธิ เดินจงกลมและการสวดมนต์ เพื่อเป็นการฝึกจิต พัฒนาจิต ทำให้จิตสงบ จิตมีความเข้มแข็ง มีพลังเกิดปัญญา

สรุป การดูแลสุขภาพโดยธรรมโอสถทั้ง ๒ แนวทาง เพื่อให้จิตใจผ่องแผ้ว จิตสงบ แล้วจะเกิดปัญญา รู้แจ้ง ทั้ง ๒ วิธีนี้ เมื่อจิตเข้มแข็งก็เกิดปัญญา และย่อมเลือกมีพฤติกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพที่ไม่ตามใจตนเอง เป็นการฝึกจิตถึงขั้นละกิเลสได้ เป็นต้น

๔.๖.๒ เปรียบเทียบวิธีการดูแลสุขภาพผู้ป่วยด้านพุทธานุภาพและกถานุภาพ

คุณของพระพุทธเจ้าและพระพุทธานุภาพนั้น มีอานุภาพคุ้มโทษคุ้มภัยต่อโลกและชีวิตแห่งสรรพสัตว์ ทุกรูปทุกนาม ผู้เชื่อและยึดมั่นต่อพระองค์อย่างแท้จริง ด้วยปัญญาอันชัดแจ้ง ย่อมเชื่อมั่นในพุทธานุภาพหรือฤทธิ์ของพระองค์ที่มีความมหัศจรรย์อย่างแท้จริง ในทางการรักษาผู้ป่วยมีกล่าวไว้ในวินัยปิฎก มหาวรรค ส่วนการดูแลสุขภาพด้วยฤทธิ์ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนั้น มีกล่าวไว้เช่นกัน ในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๖.๒ เปรียบเทียบการดูแลผู้ป่วยด้านพุทธานุภาพและฤทธานุภาพ

การดูแลผู้ป่วยด้านพุทธานุภาพ ในพระพุทธศาสนา	การดูแลผู้ป่วยด้านพุทธานุภาพและฤทธานุภาพ ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย
สมัยหนึ่ง อุบาสิกาชื่อสุปปิยา มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นางดูแลภิกษุอาพาธ โดยตัดขึ้นเนื้อของตนไปปรุงอาหารแทนเนื้อสัตว์ ถวายแด่ภิกษุอาพาธ หลังจากนั้นนางป่วย พระพุทธองค์ทรงทราบอาการไม่สบายของนาง ทรงแสดงพุทธานุภาพรักษาแผลของนางให้หายเป็นปกติ มีผิพรรณเรียบสนิท เกิดโลมชาติ อย่างน่าอัศจรรย์ นางได้กล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้าไว้ว่า ท่านผู้เจริญ พระตถาคตทรงมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพียงได้เห็นพระองค์เท่านั้น แผลใหญ่กลับหายเป็นปกติ ^{๒๔}	ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีวิธีการในการดูแลรักษาโรคด้วยการเสกปัดเป่าเป็นหลัก ส่วนมากจะเคี้ยวสมุนไพรรประกอบในการเป่าทำให้โรคที่เป็นหาย ซึ่งเรียกว่าผู้มีฤทธิ์ หมอประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ทางเพชรบุรีเรียกหมอชนิดนี้ว่าหมอปัด ปัจจุบันหาได้ยากแล้ว การเข้าทรงเพื่อรักษา และการเล่นหม่อมด การเซ่นไหว้ การบวงสรวงเพื่อให้เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ของผู้ถือไสยศาสตร์

เปรียบเทียบความแตกต่างของ การดูแลผู้ป่วยด้านพุทธานุภาพและฤทธานุภาพ

ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึง พุทธานุภาพของพระพุทธเจ้า ทรงแสดงในการรักษาแผลของสุปปิยาอุบาสิกา ด้วยฤทธิ์หรือพุทธานุภาพนั้นแผลของสุปปิยาอุบาสิกากลับหายเป็นปกติ มีผิพรรณเรียบสนิท บันทึกกล่าวไว้ในวินัยปิฎก มหาวรรค เป็นต้น

ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย กล่าวถึง การเสกปัดเป่า ว่าส่วนมากจะเคี้ยวสมุนไพรรประกอบในการเป่าทำให้โรคที่เป็นหาย ซึ่งเรียกว่าผู้มีฤทธิ์ หมอประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ปัจจุบันหาได้ยากแล้ว

สรุป การดูแลผู้ป่วย ในทางพระพุทธศาสนาเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้าด้านพุทธานุภาพ แต่ในส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย เชื่อมั่นในหมอผู้มีฤทธิ์หรือหมอผีหม่อมด ในด้านฤทธานุภาพ

๔.๖.๓ เปรียบเทียบวิธีการดูแลผู้ป่วยด้านการทำความสะอาดร่างกาย

การรักษาทำความสะอาดร่างกาย เป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องดูแล เป็นกิจวัตรที่ต้องปฏิบัติในขณะที่มีสุขภาพดี แต่เมื่อเจ็บป่วย กิจวัตรประจำวันดังกล่าวจะหยุดชะงักลงไป และความต้านทานเชื้อโรคนั้นลดลง ฉะนั้น การดูแลร่างกายเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และจำเป็นต้องดูแลรักษาให้หายและมีสุขภาพที่ดี วิธีดูแลผู้ป่วยในทางพระพุทธศาสนากับวิธีดูแลผู้ป่วยในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

^{๒๔} วิ. ม. (ไทย) ๕/๒๘๐/๘๐-๘๒.

ตารางที่ ๔.๖.๓ เปรียบเทียบการดูแลผู้ป่วยด้านทำความสะอาดร่างกาย

การดูแลผู้ป่วยทำความสะอาดร่างกาย ในพระพุทธศาสนา	การดูแลผู้ป่วยทำความสะอาดร่างกายในภูมิ ปัญญาท้องถิ่นไทย
เป็นการป้องกันภาวะแทรกซ้อน จากการติดเชื้อ เข้าสู่ร่างกายได้ ในสมัยพุทธกาลเป็นภารกิจที่ พระพุทธเจ้าทรงถือปฏิบัติ โดยทรงดูแลพระ สาวก ด้วยการนำผ้าชุบน้ำร้อนมาเช็ดตัวให้ จน น้ำเหลืองที่แห้งกรังทั่วตัวแห้ง และร่างกาย สะอาด จึงนำสบงผ้าสบง และจีวร มาเปลี่ยนให้ พระตีสสะเถระ มีความเบาใจ ชื่นใจมีอาการปลอด โปร่งขึ้นมา เกิดกำลังใจขึ้นมาก ร่างกายสะอาด เบา สบายมีจิต และอารมณ์เป็นหนึ่ง	คนในครอบครัว ต้องดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือซึ่งกัน และกันปรารถนาดีต่อกัน เมื่อเกิดเจ็บป่วยยังต้อง ห่วงใย ไม่ทอดทิ้ง สอดคล้องกับ วัฒนธรรมไทย วิถีแบบไทย มีน้ำใจ พึ่งพาอาศัยกัน ช่วยดูแล รักษาจนกว่าจะหายหรือจนหมดปัญญาในการ เยียวยา คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน คน ในครอบครัวดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือกันด้วยความ รัก ความปรารถนาดี ทั้งในเวลาปกติและเวลา เจ็บป่วย

เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง

ในทางพระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลเป็นภารกิจที่พระพุทธเจ้าทรงถือปฏิบัติ โดยทรงดูแลพระสาวก ด้วยการนำผ้าชุบน้ำร้อนมาเช็ดตัวให้ จนน้ำเหลืองที่แห้งกรังทั่วตัวแห้ง และร่างกายสะอาด จึงนำผ้าสบง และจีวร มาเปลี่ยนให้พระตีสสะเถระ พระพุทธเจ้าทรงให้การพยาบาลพระองค์เอง

ส่วนในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย คนในครอบครัว ต้องดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือซึ่งกัน มีน้ำใจ พึ่งพาอาศัยกัน ช่วยดูแลรักษาจนกว่าจะหายหรือหมดปัญญาในการเยียวยา คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน คนในครอบครัวดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือกันด้วยความรัก ความปรารถนาดี ทั้งในเวลาปกติและเวลาเจ็บป่วย

สรุป ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงให้การพยาบาลด้วยพระองค์เอง ส่วนในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย คนในครอบครัว ต้องดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเหมือนคือ ดูแลทำความสะอาดเหมือนกัน ความต่างคือ พระพุทธเจ้าดูแลพระสาวกด้วยพระองค์เอง

๔.๖.๔ เปรียบเทียบวิธีการดูแลผู้ป่วยด้านออกกำลังกาย

การดูแลสุขภาพเพื่อให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงเป็นสิ่งสำคัญ การออกกำลังกายเป็นพุทธวิธีอย่างหนึ่งที่พุทธองค์ทรงนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพซึ่งมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยก็มีเช่นกัน ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๖.๔ เปรียบเทียบการดูแลผู้ป่วยด้านการออกกำลังกาย

การดูแลผู้ป่วยด้านการออกกำลังกาย	การดูแลผู้ป่วยด้านการออกกำลังกาย
การออกกำลังกายพระพุทธรเจ้าทรงใช้วิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสม ควรกับสมณะเพศอย่างยิ่ง ทรงยึดหลักการปรับเปลี่ยนอิริยาบถทั้งสี่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ให้มีความสมดุลต่อร่างกาย โดยเฉพาะอิริยาบถเดินที่พระองค์ทรงนำมาใช้สำหรับการออกกำลังกายทุกวัน ได้แก่ การเดินบิณฑบาต และการเดินจงกรม	ใช้หลักกายานามัย การตัดตนด้วยตัวเองซึ่งเป็นการทำที่ไม่ฝืนร่างกายจนเกินไปสามารถปรับโครงสร้างร่างกายได้แก่ การนวด การคลายเส้น และการประคบคนไข้ให้ออกเดินรอบ ๆ เพื่อจะทำให้ขาไม่อ่อนแรง

เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธรเจ้าทรงใช้วิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสม ควรกับสมณะเพศอย่างยิ่ง ทรงยึดหลักการปรับเปลี่ยนอิริยาบถทั้งสี่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ให้มีความสมดุลต่อร่างกาย

ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย มีวิธีการตัดตนด้วยตัวเองซึ่งเป็นการทำที่ไม่ฝืนร่างกายจนเกินไปสามารถปรับโครงสร้างร่างกายได้ และบำรุงชีวิตด้วยอาหาร การอยู่การกินอย่างพอดี

สรุป ความเหมือนคือ ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธรเจ้าทรงใช้พุทธวิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสม ทรงยึดหลักการปรับเปลี่ยนอิริยาบถทั้งสี่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ให้มีความสมดุลต่อร่างกาย ส่วนในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาอันเป็นสายกลาง โดยการออกกำลังกายด้วยและกินอาหารอย่างพอเพียงเพื่อสร้างความสมดุลของร่างกายด้วยเช่นกัน ส่วนความต่าง คือ ต่างที่อิริยาบถและในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีการกินเข้ามาร่วมด้วย

๔.๖.๕ เปรียบเทียบวิธีการดูแลผู้ป่วยด้านที่พักอาศัย และสิ่งแวดล้อม

ในด้านที่พักอาศัยและสิ่งแวดล้อม มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุเป็นอย่างยิ่ง ด้านที่พักอาศัยและสิ่งแวดล้อมในทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธรองค์จะทรงใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ตามธรรมชาติ แต่ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนั้นจะมีคนในครอบครัว ดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือ ด้วยความรักและปรารถนาดีต่อกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึงความเหมือนความต่างกัน โดยมีรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๖.๕ เปรียบเทียบการดูแลผู้ป่วยด้านที่พักอาศัย และสิ่งแวดล้อม

วิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา	วิธีการดูแลผู้ป่วยในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย
การดูแลเรื่องที่พักอาศัย และสิ่งแวดล้อม พระพุทธรองค์โดยทรงถือหลักด้านการอยู่กับธรรมชาติ ทรงประจักษ์ชัดว่า ธรรมชาติให้อากาศบริสุทธิ์ ทำให้สุขภาพดี ให้ความสุขเหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร ด้านสุขลักษณะ และสุขอนามัยด้านร่างกายและสิ่งแวดล้อมพระองค์ทรงบัญญัติให้ภิกษุสงฆ์ดูแลสุขอนามัยด้านร่างกายและ	ในส่วนของการที่พักอาศัย และสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากคนในครอบครัว ดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือด้วยความรักและปรารถนาดีต่อกัน เมื่อเจ็บป่วยยังห่วงใย ไม่ทอดทิ้ง สอดคล้องกับ วัฒนธรรมไทย วิถีแบบไทย ป้องกันการเกิดโรคหรือหลีกเลี่ยงความทุกข์ เข้าใจธรรมชาติมนุษย์ การอยู่กับธรรมชาติส่งผลให้ที่พักอาศัย และสิ่งแวดล้อมถูก

สิ่งแวดล้อม เพื่อฝึกหัดมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์	สุขภาพดี ทำให้สุขภาพกายและจิตดีขึ้น
---	-------------------------------------

เปรียบเทียบความเหมือน

ในทางพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงบัญญัติให้ ฝึกหัดสงฆ์ดูแลสุขภาพพลานามัยด้านร่างกายและสิ่งแวดล้อม เป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อฝึกหัดมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ แข็งแรง และทรงเน้นให้อยู่กับธรรมชาติเพื่อความสงบและมีบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การเจริญกรรมฐาน

ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือด้วยความรักและปรารถนาดีต่อกัน เมื่อเจ็บป่วย ยิ่งห่วงใย ไม่ทอดทิ้ง ป้องกันการเกิดโรคหรือหลีกเลี่ยงความทุกข์ เข้าใจธรรมชาติมนุษย์ การอยู่กับธรรมชาติ ส่งผลให้ที่พักอาศัย และสิ่งแวดล้อมถูกสุขภาพดี ให้กำลังใจแสดงความรักความห่วงใยที่ดีต่อกันเหมือนพี่น้อง

สรุป การดูแลผู้ป่วยด้านที่พักอาศัย และสิ่งแวดล้อม ในทางพระพุทธศาสนาและในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ให้ความสำคัญกับการอยู่ในธรรมชาติ เพื่อสร้างความสมดุลให้ชีวิตและสิ่งแวดล้อม

๔.๖.๖ เปรียบเทียบการดูแลด้วยสมุนไพร

จากการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ยกประเด็นขึ้นมาเปรียบเทียบด้านวิธีการดูแลผู้ป่วยด้วยสมุนไพรนั้น เพื่อชี้ให้เห็นว่าความเหมือนความต่างในทางพระพุทธศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีความแตกต่างกัน มากน้อยเพียงใด เมื่อได้ศึกษาเรื่องผู้ดูแลหรือผู้พยาบาลผู้ป่วยที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา กับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยโดยละเอียดแล้ว พบว่าได้มีการระบุถึงผู้ดูแลหรือผู้พยาบาลผู้ป่วย ไว้หลายแห่ง ความสามารถเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา และเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนไปในแต่ละยุคแต่ละสมัยเพื่อให้บุคคลดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข อันเป็นการส่งสมทบทางปัญญาซึ่งถือเป็นทุนทางสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้สร้างตารางเพื่อเป็นการยืนยันการเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้น จากตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ ๔.๖.๖ เปรียบเทียบการดูแลผู้ป่วยด้วยสมุนไพร

การดูแลผู้ป่วยด้วยสมุนไพรตามแนวทางพระพุทธศาสนา	การดูแลผู้ป่วยด้วยสมุนไพรในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย
การดูแลด้วยสมุนไพรในพระพุทธศาสนาอนุญาตให้ ฝึกหัดใช้และเก็บสมุนไพรตลอดจนอุปกรณ์ในการรักษาการเก็บดูแลรักษาสมุนไพร สาก เครื่องร่อนยา ผ้าร่อนยาหลักยา กล้องสูดควันกล้องยานัตถ์ ตลอดจนกระจกสำหรับส่องดูแล และพระพุทธองค์ ทรงอนุญาตให้ใช้สมุนไพรได้แก่เภสัช ๕ ผลไม้ ยางไม้ เกลือ ยาผงชนิดต่าง ๆ มูลโค ดินเหนียว กระจีเมม เหน็บบัว รากบัว เนื้อมะพร้าว กระจีเมม น้ำผึ้ง ฯลฯ เพื่อการดูแลรักษาโรค	การดูแลด้วยสมุนไพรเริ่มจากเริ่มจากวิธีง่าย ๆ จนถึงวิธีที่ต้องใช้ ความรู้ความสามารถ ได้แก่ การใช้ยากลางบ้านคือ สมุนไพร คราวเรือน รักษาการเจ็บป่วยเล็กน้อย เช่น กิน ใบกระเพราหรือ ใบกระเพราต้มน้ำดื่ม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ เมื่อเจ็บป่วยรุนแรง ก็ใช้ต้น เถา เหง้า หัว ผักและหญ้า สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์อากาศ ธาตุที่สลายตัวได้ยากและง่าย มีการนวดเพื่อผ่อนคลาย กล้ามเนื้อ ปรับสมดุลของร่างกาย กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันต้านทานโรค การไหลเวียนของโลหิตดี ส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต

เปรียบเทียบความเหมือน

ในทางพระพุทธศาสนา มีพุทธานุญาตให้ภิกษุดูแลรักษาได้โดยมีเครื่องยาต่าง ๆ ไว้ใช้สำหรับบำบัดดูแลรักษาเพื่อบรรเทาโรคที่มารุมเร้าได้ตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่โรค ไว้หลายประการ เช่น ได้แก่เภสัช ๕ ผลไม้ ยางไม้เกลือ ยาผงชนิดต่าง ๆ มูลโค ดินเหนียว กระเทียม เหง้าบัว รากบัว เนื้อมะเขือเทศ น้ำผึ้ง เพื่อการดูแลรักษาโรค เพราะโรคเมื่อเกิดแล้วย่อมบั่นทอนทั้งกายและใจทำให้สุขภาพเกิด ทรุดโทรมลง เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต

ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ใช้ยาสมุนไพรเพื่อการดูแลสุขภาพผู้ป่วย มีทั้งการใช้ในรูปแบบอาหาร พืชผักผลไม้ เครื่องดื่มสมุนไพร เมื่อภาวะร่างกายเป็นปกติ เพื่อปรับธาตุในร่างกายให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นการดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรค ส่วนการใช้ยาสมุนไพรเดี่ยวหรือยาสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐานและยาตำรับ ๒๗ ขนาน ใช้เพื่อรักษาอาการของโรคต่าง ๆ เมื่อภาวะเจ็บป่วยและภาวะที่ได้รับการวินิจฉัยว่าเจ็บป่วยจึงใช้ยา เช่น ๑. ยาประสะกะเพรา สรรพคุณ แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ๒. ยาริสมยาใหญ่ สรรพคุณ แก้ท้องขึ้น อืดเฟ้อ จุกเสียด ๓. ยาประสะกานพลู สรรพคุณ แก้ปวดท้องเนื่องจากธาตุไม่ปกติ ๔. ยาแสงหมึก สรรพคุณ แก้กัวร้อน แก้ท้องขึ้น ปวดท้อง แก้ไอ ขับเสมหะ ๕. ยาถ่าย สรรพคุณ แก้ท้องผูก เป็นต้น

สรุป ในทางพระพุทธศาสนาและในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ใช้สมุนไพรธรรมชาติที่หาได้ง่าย ไม่ว่าจะเป็น เภสัช ๕ ผลไม้ ยางไม้เกลือ กระเทียม เหง้าบัว รากบัว ฯลฯ ในทางพระพุทธศาสนา หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย จะหาในรูปแบบอาหาร พืชผักผลไม้ เครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อปรับธาตุในร่างกายให้เกิดความสมดุล ทั้ง ๒ วิธีการดูแลแล้วใช้สมุนไพรที่ได้จากธรรมชาติมาใช้ดูแล เหมือนกัน

สรุปผลการศึกษาเปรียบเทียบ ผลการดำเนินงานการดูแลรักษาผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย มีผลต่อสังคมเป็นการรักษาที่มีลักษณะช่วยเหลือมนุษยชาติแบบแบ่งเบาภาระให้กับสังคม เป็นการเปรียบเทียบเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าการนำเอาหลักการตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย มาแก้ปัญหทั้งในทางกายทางใจและสังคมก็ไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นวิธีการดูแลตั้งแต่การเริ่มต้นการดูแลรักษาขณะที่กำลังรักษาจนถึงขั้นสุดท้าย คือเมื่อหายจากป่วยแล้วมีการติดตามผลจนทำให้ผู้ที่มารับการรักษาไว้วางใจให้ความเชื่อถือ และยังมีจรรยาบรรณของแพทย์ผู้ดูแลนั้นว่าเป็นวิธีการที่ช่วยเหลือสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกทางหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากนัก เป็นหลักของพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริง ที่จะทำให้นักชนมีความสุขและสันติ

๔.๗ ประโยชน์และคุณค่าของการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

ประโยชน์หรือคุณค่าในวิธีการดูแลผู้ป่วย ตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนั้น จะต้องมีการรักษาจริยธรรมที่ดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึงคุณค่าแท้จริงของความเป็นผู้ดูแลผู้ป่วยอย่างมีประสิทธิภาพที่ดียิ่ง ถือว่าการมีบทบาทหน้าที่ในการเยียวยาบำบัดโรคและดูแลรักษาคนให้มีสุขภาพดี โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนคือคุณค่าที่แท้จริง ส่วนวิชาชีพหมอฟันบ้านเป็นเครื่องประกอบอาชีพเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามคุณค่าทางจริยธรรม เป็นสิ่งที่มีประโยชน์อยู่ในตัว

อยู่แล้ว ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวหม่อว่าจะชี้ให้เห็นเด่นชัดถึงคุณประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยให้เห็นคุณค่าทางจริยธรรมมากน้อยเพียงใด

ดังนั้น คุณค่าจริยธรรมของทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ทางผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ คือ

๑. คุณค่าทางความดี คือการประพฤติปฏิบัติตามหลักกุศลธรรม ซึ่งเป็นมาตรฐานของทุกคนจะต้องฝึกหัดให้มีในตนเอง ในส่วนของพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย การที่จะประพฤติธรรมทั้งทางกาย วาจา ใจมีผลกระทำในการดำเนินชีวิตโดยสุจริตธรรมเกื้อกูลซึ่งกันและกันไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้าย ไม่ล่วงละเมิดกัน ไม่พยาบาทปองร้าย อาฆาตจองเวร โดยให้พิจารณาว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว กรรมดีทำแล้วไม่เดือดร้อนตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏว่าภายหลังกลับทำให้หัวใจเข้มแข็งเบิกบาน กอปรด้วยความรัก ความเมตตากรุณาเกื้อหนุน นำสันติสุขมาให้ ส่วนกรรมชั่วทำแล้วผู้ประพฤติดูเดือดร้อน และไม่ทำให้ดีขึ้นหรือเกิดประโยชน์แม้แต่น้อย ความดีนั้นเป็นกุศลเป็นบุญให้นำทางไปสู่สุคติ คุณค่าทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยจึงหมายถึงการมีความประพฤติดีทั้งทางกาย วาจาใจต้องมีศีลมีธรรม ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง จึงจะนำมาสู่สันติสุขอย่างยั่งยืน

๒. คุณค่าทางความงาม คือความรู้สึกประทับใจที่เกิดจากจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน จริยธรรมทำให้เกิดความงาม ละความชั่วเพราะเห็นความงามในความดี มีจิตใจงาม ในทางพระพุทธศาสนา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็บอกว่าจะแสดงธรรมต้องให้มีความงดงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุดคืองามด้วยจริยธรรมนั่นเองที่บ่งบอกถืออุปนิสัยของหมอที่จะต้องดูแลผู้ป่วย

๓. คุณค่าทางความสุข คือจะมีความรู้สึกสบายใจสบายกาย เมื่อได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในยามป่วยไข้ ทำให้เขามีความสุขทางกายและทางใจ ถึงจะเป็นความสุขขั้นต่ำก็ถือว่าเป็นพื้นฐานแห่งการทำความดีของหมอทุกคนที่มีจรรยาบรรณ

คุณค่าวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยด้านจริยธรรม จะต้องมอบคุณค่าทั้งทางร่างกายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น คือการทุ่มเทด้วยกายถือการดูแลรักษาคนเป็นหลัก ไม่โก่งค้ำรักษาพยาบาลทำตัวให้เป็นคนมีคุณค่าเห็นค่าของคนไม่เลือกชั้นวรรณะดังในพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงดูแลพระสาวกของพระองค์อย่างมีความเมตตา นอกจากนี้ทางด้านวาจา จริยธรรมที่จะทำให้หมอพื้นบ้านอยู่คู่กับคนไทยต่อไป ต้องเป็นผู้มีวาจาที่อ่อนหวาน รู้จักพูดในสิ่งที่ควรพูด คำไหนควรพูด คำไหนไม่ควรพูด รู้จักทำในสิ่งที่ควรทำและเมื่อผิดพลาดสามารถแก้ไขได้ ด้วยการประพฤติตามหลักพุทธจริยธรรมและคุณค่าด้านจิตใจมีความปรารถนาที่จะให้คนอื่นอยู่เป็นสุขปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงเพื่อความผาสุกยั่งยืนนานด้วยความดี ตามที่อาจารย์บุญมี แท่นแก้ว กล่าวไว้ ๓ ประการ คือ^{๒๕}

^{๒๕} บุญมี แท่นแก้ว, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๓.

๑) ความดีที่เป็นเนื้อแท้ หรือ ความดีในตัวผู้ดูแลผู้ป่วย คือ ความดีประเภทนี้จะ มีคุณค่าในตัวของมันเองไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาตีความให้เช่น การทำความดี ความจริง ความงาม ที่เป็นแบบอย่างของคนดีต่อไป

๒) ความดีที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวยช่วยจนเจือให้ทุกคนมีความสุข และส่งเสริมให้สูงขึ้น ไปอีก เช่นความมีสุขภาพอนามัยที่ดี ความมีทรัพย์สินสมบัติพออยู่พอกินตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา การมีความรู้ทั้งทางโลกทางธรรมนั้นนับเป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐที่สุด สามารถอยู่กับสังคมได้อย่างยั่งยืน

๓) ความดีทั้งที่เป็นเนื้อแท้ในตัวหมอภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยและความดีในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวยให้ทำความดีสูงขึ้นไปอีกเช่นความมีเมตตากรุณาความรักความปรารถนาดี ความสามัคคี ขยันหมั่นเพียร มีความอดทนต่อการสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกันความเป็นพี่เป็นน้องกันอย่างภราดรภาพ ที่สำคัญคือทำให้ชีวิตมีสุขภาพพลานามัยปราศจากจากโรคภัยไข้เจ็บตลอดไป

๔.๘ สรุปผลเปรียบเทียบ

ในทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญรวมได้ดังนี้

๑) ผลด้านสุขภาพกายในพระพุทธศาสนา ทำให้มีร่างกายสดชื่น แข็งแรง ผ่องใส จิตใจเบิกบาน ปราศจากโรคภัยต่าง ๆ สามารถทำกิจของสงฆ์ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

๒) ผลด้านจิตใจในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่มีจิตใจผ่องใส จิตไม่แปรปรวน ไม่ฟุ้งซ่าน มีความจำดี มีจิตเป็นกุศล สามารถจัดโลกะ โทสะ โมหะ และสามารถเข้าถึงธรรมชั้นสูงได้เร็วขึ้นกว่าเดิม

๓) ผลด้านพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ยึดหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ทำให้เกิดการบัญญัติทั้งวินัยและคุณธรรม สำหรับผู้ป่วยและผู้ให้การรักษาผู้ป่วย

๔) ผลด้านสังคมในพระพุทธศาสนา เกิดความผาสุกในหมู่คณะ แบ่งเบาภาระสังคม คนในสังคมมีความสนใจ มีเมตตาเอื้อเฟื้อต่อกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสันติ

ในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีความสำคัญรวมได้ดังนี้

๑) ผลด้านสุขภาพกายในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง สดชื่น แจ่มใส สามารถดำเนินชีวิตเป็นปกติ เลี่ยงชีวิตตามสภาพของฐานะแบบพอเพียง มีความสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคม

๒) ผลด้านจิตใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย มีจิตใจผ่องใส ร่าเริง เบิกบาน ไม่วิตกกังวล มีความเมตตา มีจิตใจเป็นกุศล มีความเชื่อเรื่องบุญ-บาป และเรื่องผลของกรรม

๓) ผลด้านพระธรรมวินัยในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย มีการวางกฎระเบียบในการเข้ารับการดูแลรักษาระเบียบการรับประทานยา จรรยาบรรณของผู้ป่วยและผู้ให้การดูแลรักษา

๔) ผลด้านสังคมในภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย แก้ไขปัญหาแบ่งเบาภาระแก่สังคม อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขทำให้ภาครัฐบาลลดค่าใช้จ่ายในการต้องสั่งยาจากต่างประเทศในจำนวนมาก ๆ ^{๒๖}

^{๒๖} พระครูประสิทธิ์กิตติสาร (จำลอง กิตติสาร / นิติธรรม), "การศึกษาเชิงเปรียบเทียบแนวคิดวิธีการรักษาสุขภาพจากพระไตรปิฎกกับแนวคิดวิธีการรักษาสุขภาพของแพทย์แผนไทยโดยพระสงฆ์", อ้างแล้ว, หน้า ๙๔.

วิธีการดูแลผู้ป่วยทั้งทางพระพุทธศาสนาและทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนั้น ก็มีวิธีการดูแลรักษาที่ถูกต้องเหมาะสมกล่าวคือ ในทางพระพุทธศาสนาเป็นการดูแลรักษาพระภิกษุสงฆ์ด้วยกัน ซึ่งการบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนานั้น จะมีก็แต่เพียงเพื่อนสหายผู้มีประพฤติธรรมเท่านั้นที่จะคอยช่วยเหลือดูแลกันเอง ดังนั้น พระองค์ได้ทรงชี้ถึงเหตุผลที่สงฆ์ต้องช่วยกันดูแลภิกษุที่ป่วยและยังทรงบัญญัติปรับอาบัติแก่ภิกษุที่ไม่ยอมช่วยดูแลภิกษุอาพาธด้วย ในทางพระพุทธศาสนาจึงเหมาะสมและสอดคล้องกับเพศบรรพชิต คือเรียบง่ายแบบธรรมชาติ

ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยจากการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ในการดูแลรักษาโรคของกลุ่มชาติเผ่าพันธุ์ของตน พบว่าการดูแลรักษาโรคด้วยสมุนไพรมีมาตั้งแต่โบราณกาล ดังจะเห็นได้ว่า การรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน มีหลายสาขา แต่ละสาขามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ เพราะหมอพื้นบ้านช่วยเหลือชาวบ้านมาโดยตลอด คนในชุมชนถือว่าหมอพื้นบ้านเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านมาก ดังนั้นหมอพื้นบ้านจึงมีความสำคัญต่อคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง สมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรับแรงศึกษาวิจัยองค์ความรู้ในการดูแลรักษาตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์ พื้นฟู และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมอพื้นบ้านสู่สุขภาพของครัวเรือนให้ยั่งยืนตลอดไป